

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АГРОХОЛДИНГІВ В УКРАЇНІ

Перехід України на шлях сталого економічного розвитку, її інтеграція до європейського і світового співтовариства вимагають запровадження сучасних практик взаємодії держави, бізнесу і суспільства, які б дозволили посилити взаємну відповідальність усіх учасників громадського життя, створити умови для подальшого стабільного розвитку держави і суспільства, заснованого на врахуванні якомога ширшого кола інтересів. Досягнення такої мети найбільш ефективно може бути реалізоване в межах стратегії соціальної відповідальності, яка полягає в розв'язанні економічних, соціальних та екологічних проблем і досягнення рівноваги між ними для забезпечення якісного рівня життя людини; впровадження зобов'язань нинішнього покоління, які гарантують таке збереження природних, соціальних та економічних ресурсів, щоб рівень добробуту наступних поколінь лишався не нижчим за сучасний.

Соціальна відповідальність в аграрному бізнесі, пов'язується, насамперед, з функціонуванням вертикально інтегрованих структур – агрохолдингів, і полягає в соціальній та екологічній орієнтації виробництва, формуванні економічних передумов розвитку сільського соціуму, участі в забезпеченні рівня добробуту сільського населення. Агрохолдинги в Україні – це, як правило, бізнес-проекти, основною метою яких є одержання прибутку та примноження капіталу їхніх засновників. Частка агрохолдингів у загальному землекористуванні сільськогосподарських підприємств становила в 2014 р. 26,7%, земельний банк агрохолдингів становив 5,6 млн га. Сукупний обсяг

виробництва валової продукції 50 найбільших компаній (89,7% всього виробленого агрохолдингами) становить 49, 87 млрд грн. Три найбільші аграрні компанії забезпечують виробництво валової сільськогосподарської продукції в обсязі, що перевищує обсяги виробництва всіх фермерських господарств України [1].

Діяльність цих структур має позитивні і негативні наслідки. З одного боку, вони забезпечують приплив необхідних інвестицій в аграрний сектор, високий рівень ефективності за рахунок ефекту масштабу та інтенсифікації виробництва, з іншого – обумовлюють виникнення проблем, серед яких значне місце посідають соціальна та екологічна. Зокрема, Т. Осташко вказує, що формування агрохолдингів матиме негативні соціальні, екологічні та економічні наслідки в майбутньому, тому що їх експортна орієнтація, спрямована на отримання швидкого прибутку, призводить до порушення сівозмін і тим самим деградації сільськогосподарських земель, скорочення посівів кормових культур, відмови від тваринництва, скорочення зайнятості у сільській місцевості [2, с. 122]. О. Павлов вважає, що для великої агропромислової корпорації економічний інтерес, прибуток виходять на перший план, а соціальне і природне середовище їх цікавлять лише як фактор виробництва. В цьому сенсі великому товаровиробнику не вигідно, з економічного погляду, розвивати та підтримувати на належному рівні соціальну інфраструктуру села [3, с. 86].

Таким чином, спостерігається парадоксальна ситуація – на фоні високої ефективності агробізнесу, збільшення експорту сільськогосподарської продукції, підвищення прибутковості агровиробництва продовжує поглиблюватись деградація сільських територій та населення, знелюднення сіл, занепад їх соціальної інфраструктури, великі підприємства абсолютно не зацікавлені у вирішенні соціально-економічних проблем сільських громад. Великі агропромислові формування часто не виконують вимог комплексного ведення сільськогосподарського виробництва, не дотримуються науковообґрунтованих сівозмін; внесення лише мінеральних добрив,

відсутність органіки та вапнування ґрунтів призводить до зниження гумусу в них, погіршення фізичних та хімічних властивостей, а відтак – і загальної родючості ґрунтів.

Однією з причин цього економісти вважають те, що «великі спеціалізовані господарства з одиничною виробничою функцією, що має на меті максимізацію прибутку, за своєю природою не можуть виконувати соціально значимі для суспільства функції. Це веде до порушення концепції багатофункціональності сільського господарства, розорення місцевих аграрних комплексів, що за певного критичного рівня створює загрозу продовольчій безпеці країни» [4, с. 16]. Водночас, внаслідок того, що основною формою використання земель у сільському господарстві, відповідно до українського законодавства, є оренда земельних ділянок, агрохолдинги не зацікавлені у здійсненні довгострокових інвестицій в розвиток сільських територій та соціальної інфраструктури села, у збереження родючості ґрунтів та навколишнього середовища.

Націленість потужних агропромислових структур на отримання економічного ефекту від здійснення сільськогосподарської діяльності та необхідність забезпечення суспільства суспільними благами є антагоністичними явищами, однак менеджери аграрних компаній повинні переорієнтовуватися з прагнення отримати максимальні вигоди до намагання мати оптимальні вигоди. Слід усвідомлювати, що соціально орієнтована діяльність приносить підприємствам, що реалізують власні соціальні програми, відчутну вигоду, вони функціонують значно успішніше і ефективніше, ніж компанії, що не мають таких програм, завдяки зміцненню репутації й іміджу компанії, підвищенню ефективності ведення бізнесу та інвестиційної привабливості компанії [5].

Однак, незважаючи на це, здебільшого спостерігається невисокий рівень соціальної відповідальності агрохолдингів. Найчастіше вона проявляється лише в укладанні останніми так званих Меморандумів про соціально-економічне партнерство з сільськими громадами або облдержадміністраціями. В таких

угодах переважно декларується сприяння у нарощуванні агропромисловими формуваннями обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, натомість заходів з посилення соціальної спрямованості їх функціонування міститься мало [6]. Так, за даними дослідження корпоративних сайтів проведеного Investor Relations Agency, 59% досліджених агрохолдингів заявило про свою прихильність принципам корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), разом з тим тільки 4 з них розкривають свою нефінансову звітність. Проблема полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку компанії не бачать КСВ дієвим інструментом підвищення їхньої інвестиційної привабливості, хоча і визнають необхідність розвитку взаємовідносин з громадами. Результати дослідження показали також, що більшість агрохолдингів лише декларують прихильність КСВ без будь-яких звітів та описів активності. Винятками є, зокрема агрохолдинг Астарт-Київ, який публікує КСВ-звіт за принципами Глобального Договору ООН. Агрохолдинг HarvEast публікує політику Групи СКМ у сфері сталого розвитку. При цьому Звіт Групи СКМ зі сталого розвитку за 2012 рік на сайті компанії опублікований у лютому 2014 року. Компанія НІБУЛОН розкриває Соціальні звіти за 2011 і 2012 рр. Компанія Glencore представила Інтерактивний річний звіт зі сталого розвитку за стандартами GRI [7].

З метою посилення соціальної відповідальності великих агропромислових формувань необхідно стримувати посилення їх монопольного становища, отримане завдяки надконцентрації земельних ресурсів, шляхом встановлення законодавчого обмеження площі орендованих земель. Потребує удосконалення й регулювання діяльності агрохолдингів в частині податкової політики. Проблемою є те, що підприємства, які ведуть агробізнес, сплачують податки не до місцевих бюджетів населених пунктів, де розташовані їх виробничі підрозділи, а за місцем реєстрації головної компанії. Це не дає змоги акумулювати ці кошти з метою використання їх для розвитку соціальної інфраструктури села. Крім цього, слід переглянути пільговий режим оподаткування, за яким підприємства, що отримують надприбутки і мають і без того високі конкурентні переваги, сплачують до бюджету єдиний податок (до

2015 р. фіксований сільськогосподарський податок). Науковці ННЦ «Інститут аграрної економіки» пропонують переводити на загальні принципи оподаткування агрохолдингові компанії, які отримують дохід понад 10000 грн/га. За їхніми розрахунками, це дасть змогу збільшити надходження до місцевих бюджетів у 5-6 разів [8]. Доцільним видається також спрямування державної бюджетної підтримки, переважну частку якої отримують саме великі агропромислові формування, на стимулювання розвитку малих і середніх аграрних підприємств. З погляду дотримання принципів соціальної відповідальності необхідним є також запровадження контролю за дотриманням вимог до агрохолдингів щодо раціонального ведення сільськогосподарського виробництва, та забезпечення екологічної безпеки сільських територій. На тлі нерозвиненості інституту соціальної відповідальності в аграрній сфері необхідно законодавчо закріпити обов'язковість підтримки агрохолдингами розвитку сільських територій та забезпечення екологічної рівноваги.

Список використаної літератури

1. Ярошенко О. Агрохолдинги у цифрах [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2708/160/94848/> – 16.09.2015.
2. Осташко Т. О. Структурно-інституціональний аналіз аграрного ринку України / Т. О. Осташко // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 3. – С. 115–126.
3. Павлов О. І. Сільські території України: історична трансформація парадигми управління / О. І. Павлов. – О.: Астропринт, 2006. – 437 с.
4. Молдован Л.В. Форми господарювання в аграрному секторі України в умовах глобалізації / Л.В. Молдован // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 13–17.
5. Іртищева І.О. Концептуальні основи відродження соціальної інфраструктури агропродовольчої сфери на засадах сталого розвитку / І.О. Іртищева, Т.В. Стройко // Економіка природокористування і охорони довкілля: [зб. наук. пр.] / Державна установа «Інститут економіки природокористування

та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДУ ІСПСР НАН України, 2013. – С. 23–28.

6. Бородіна О. М., Гуторов А.О. Агрохолдинги як база формування корпоративного аграрного устрою в Україні / О. М. Бородіна, А.О. Гуторов // Економіка АПК. – 2012. – № 11. – С. 21–28.

7. Site Agroholdings by the eye of investor 2014. [electronic resource] Access: <http://www.ua-ir.com.ua/news/116>.

8. Лупенко Ю.О. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності / Ю.О. Лупенко, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2013. – № 7. – С. 5–21.